

Davorin Jerman

SLOVENSKI TISK O ALBANCIH V ČASU BALKANSKIH VOJN

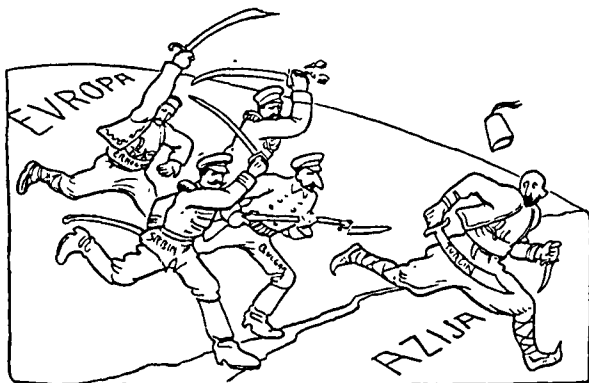
Na začetku novembra 1912, ko se je zdelo, da bo avstrijsko-srbski spor glede rešitve albanskega vprašanja in izhoda Srbije na Jadran prerasel v vojno širših razsežnosti, se je tudi slovensko časopisje na dolgo in široko razpisalo o Albancih. Večina slovenskih političnih časnikov, z izjemo socialdemokratske Zarje (in nemško usmerjenega Štajerca), je odločno nasprotovala že ideji o oblikovanju neodvisne Albanije, potem ko je na zahtevo evropskih velesil Albanija končno postala neodvisna, pa je svoj negativen odnos do Albanije in Albancev le še stopnjevala. Izrazita nenaklonjenost do Albancev in albanskega vprašanja, ki veje iz slovenskih časnikov obeh meščanskih političnih strank, je v veliki meri temeljila na različnih (tudi rasističnih) stereotipih, ki so v celoti izhajali iz srbskega pogleda na Albance. Le-tega so slovenski (politični) časniki v celoti sprejeli in ga do neke mere še stopnjevali.

Zanimivo je, da pred začetkom prve balkanske vojne slovenski tisk »arnavtskega vprašanja« skoraj ni načenjal. Izjemo tvorijo ugibanja, na katero stran se bodo v vojni postavili Albanci. Čeprav so se Malisori (katoliški Albanci) v začetnih črnogorsko-turških bojih večinoma pridružili Črnogorcem, je v slovenskem tisku prevladalo mnenje, da se bodo ostali Albanci ob splošnem napadu balkanskih držav borili na strani Turčije. Ob tem je liberalno usmerjeni Dan celo zapisal: *»Usoda Skadra je odvisna od tega, kako se bodo držali Malisori. Albanci so bili ona ne-*

*gotova sila, ki je odločevala v vseh balkanskih bojih proti Turkom. Ponavadi so se postavili na turško stran, ker jim je ustrezal nered v Turčiji.«*¹ Tudi drugi časniki so bili enakega mnenja, hkrati pa so se spraševali, na katero stran se bodo postavili nekateri voditelji albanskih upornikov (predvsem razvpiti Isa Boljetinac, ki je avgusta zasedel Skopje), ki naj bi bili sklenili sporazum s Srbi.

Po izbruhu splošne vojne pa je začel slovenski tisk namenjati Albancem bistveno večjo pozornost. Tako katoliški kot liberalno usmerjeni časniki so že od samega začetka prikazovali – v glavnem na podlagi srbskih virov – Albance kot zahrbtni, nehvaležni, surove ljudi, ki da ne spoštujejo nikakršnih civilizacijskih norm. Še preden je albansko vprašanje prišlo v ospredje, so Albanci v očeh slovenskega časopisja postali sinonim za zahrbtnost, nemoralno in razbojništvo. To lepo kažeta naslednja primera. Ko je Slovenski narod očital »klerikalcem«, češ da njihovo slovanstvo ni pristno, jih je obtožil, da imajo »arnavtsko moralo«. V polemiki glede zbiranja denarja za balkanske ranjence se je Slovenec branil pred obtožbami Slovenskega naroda, češ da zbira denar za Turke (in je s tem v balkanski vojni na strani Turkov in proti balkanskim Slovanom), z naslednjimi besedami: *»Večji bandit ne more biti noben Arnavt, kot človek, ki piše take reči.«*²

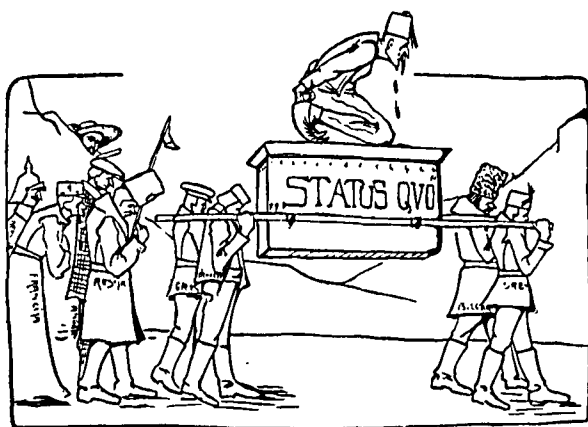
¹ Dan, 15. 10. 1912.

Neposredno po izbruhu prve balkanske vojne je Albancem namenjal največ prostora prosrbsko usmerjeni Dan, čeprav njegovo pisanje v ničemer ni odstopalo od pisanja Slovenskega naroda in Slovenca. Tako Dan kot oba omenjena dnevnika so bili prepričani, da so Albanci spričo svoje nestanovitnosti (*»razdeljeni so na več rodov – eni drže s Srbi, drugi s Turki«*) pri balkanskih Slovanih upravičeno izgubili vsako zaupanje in napovedovali, da jih bodo zato *»balkanske armade brez pardona streljale.«*³ Nasprotno pa je socialdemokratska Zarja Albance slikala kot sposoben narod, ki bi lahko v ugodnejših razmerah hitro napredoval, in se je zavzemala za

je je Zarja zapisala: *»Arnavti se obupno upirajo prodirajoči srbski armadi z orožjem, ki so jim ga Srbi dali za upor proti Turkom. Arnavti smatrajo akcijo balkanskih držav, kot uperjeno proti njihovi združitvi. Pred srbsko vojsko se trumoma izseljujejo. Divjost kot razlog za zavojevanje Albancev ne zdrži kritike. Z zavojevanjem narod še bolj podivja. Če bi balkanske države obljubile Albancem avtonomijo, bi bila vojna krajša in manj krvava.«*⁵

V začetku novembra 1912, ko je postalo jasno, da se pod velikimi zmagami balkanskih zaveznikov kot hiša iz kart ruši evropska Turčija, ko je bila *»Stara Srbija«* že v srbskih rokah in so oddelki srbske armade že korakali proti Albaniji, se je slovenski tisk povsem posvetil albanskemu vprašanju. Že v drugi polovici novembra so članki z albansko tematiko z naslovnice časnikov izrinili zanosne članke, ki so opisovali uspehe Balkanske zveze. Ob naraščajoči napetosti med Avstro-Ogrsko in Srbijo zaradi albanskega vprašanja se je slovenski tisk vedno glasneje spraševal, kdo so sploh Albanci, ki so preko noči postali najbolj

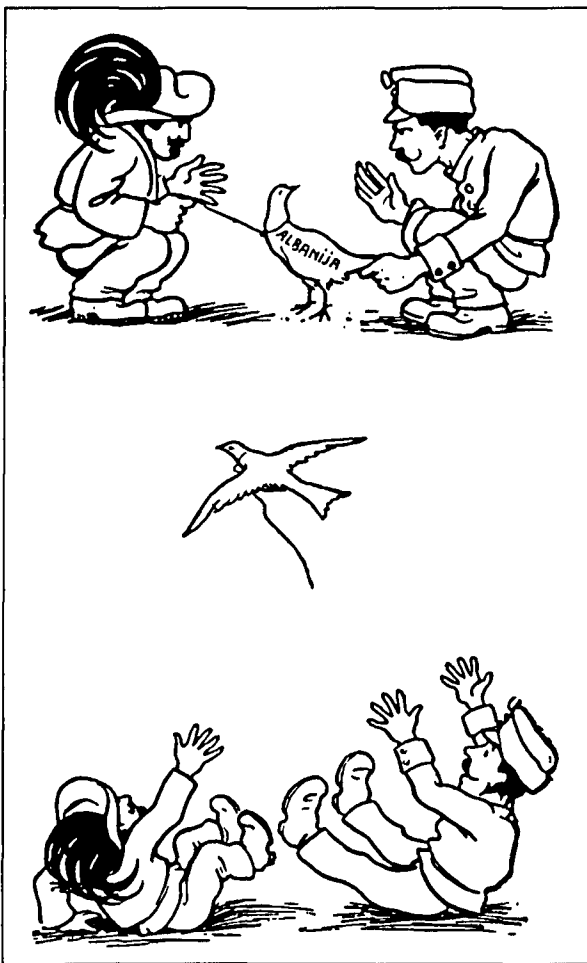
njihovo avtonomijo. *»Isa Boljetinac se bo boril na strani Srbije, ostali Albanci pa na strani Turčije. Razcep albanskega naroda lahko uniči upanje za njihovo avtonomijo. To je svež in jeder narod, ki ni tako divji, kot se misli, ki sprejema svetovno kulturo, ima 19 listov in vso pravico do zedinjenja in samouprave. Balkanska federacija bo prej dosežena z avtonomno Albanijo, kot pa z razcepljeno, ki bo oteževala položaj ostalih balkanskih narodov.«*⁴ Nekaj dni pozne-

² Slovenec, 28. 10. 1912.

³ Dan, 27. 10. 1912.

⁴ Zarja, 23. 10. 1912.

⁵ Zarja, 25. 10. 1912.

vroč kostanj evropske in svetovne politike. Kakšen je ta narod, zaradi katerega neodvisnosti se je Evropa znašla na robu izbruha vsesplošne vojne?

Na začetku novembra 1912 so začeli tako Slovenec kot Slovenski narod in Dan v nadaljevanjih objavljati knjižico z naslovom *Balkanska vojna in Srbija*, v kateri je poskušal podati srbski pogled na vojno Jovan Cvijić. V njej je znameniti srbski znanstvenik trdil, da Srbija nikakor ni izzvala vojne. Nasprotno: »30 let je brez uspeha pošiljala note evropskim državam. Tudi politika približevanja Turčiji ni izboljšala položaja srbskega življa v Turčiji. Srbija v vojni želi dobiti Staro Srbijo, polovico Makedonije in obalo pri Skadru, Ljesu in Draču. Turki in predvsem Albanci ropajo Srbe. Slednji so etnično očistili Staro Srbijo in srednjo Albanijo od Srbov. 150.000 Srbov je pribežalo v Srbijo, od 150.000 do 200.000 jih je bilo prisilno mohamedizirano. Balkanska zveza se bo obdržala tudi po vojni, ko se bo na Balkanu začel gospodarski razcvet. Srbija bi takrat sprejela zelo ugoden trgovinski sporazum za Avstrijo.«⁶ Vsi trije časniki so novembra začeli tudi z objavljanjem etnografskih del istega avtorja, ki je kot priznan srbski znanstvenik za slovenske intelektualce predstavljal neke vrste vrhovno avtoriteto glede etnografskih in ostalih značilnosti Albancev ter glede položaja v Stari Srbiji. »Oblasti v Stari Srbiji ni, ali pa je brez moči. Albanci so vsi oboroženi, Srbi pa kot kristjani ne smejo nositi orožja. Albanski razbojniki, ki jih po deželi kar mrgoli, se združujejo v čete, ki kradejo in ubijajo po srbskih vaseh. Če se srbski kmetje uprejo, jim priskočijo na pomoč še druge razbojniške čete. Tako preženejo Srbe z njihovih posestev in se tam sami naselijo. Tako so izginili srbski živinorejci, ker so jim Albanci pokradli vso živino. Pregnani Srbi se naselijo v Srbiji, kamor jih je od leta 1876 prišlo že 150.000. Od 18. stoletja dalje, pa je bilo teh pregnancev kar pol milijona. Še večji reveži pa so tisti Srbi, ki ne morejo zbežati in postanejo čifčije, zakupniki tuje zemlje. Zaradi albanskega pritiska se veliko Srbov, predvsem ženske in deklet poslami, ker potem preneha vse trpljenje in usa beda. Doma ostanejo kristjani, na zunaj pa so se prisiljeni obnašati kot mohamedanci. Albanci v Stari Srbiji torej niso domačini, temveč potomci rodov, ki so skozi stoletja z umori in ropanjem pregnali Srbe in se polastili njihove zemlje.«⁷

⁶ Dan, 6. 11. 1912.

⁷ Sušnik in Sarabon (priredila), *Vojska na Balkanu 1912/13, Ljubljana 1914*, str. 27-29.

V prvem daljšem članku o Albancih v Slovencu (6. novembra 1912) je neznani dopisnik iz Srbije Arnavte predstavil kot oborožene verske fanatike, polne davnega sovraštva do Srbov, ker jim ne morejo odpustiti, da so jih leta 1878 pregnali z novoosvojenih ozemelj. »Srbi so se zavedali nevarnosti, ki jim preti z njihove strani v tej vojni, zato se je pred vojno srbski prestolonaslednik sestal z albanskimi voditelji in ti so obljubili, da se bodo bojevali proti Turkom. V ta namen so od Srbov dobili orožje. Prisego so seveda prelomili, a na svojo škodo, ker so s tem izzvali ustaše, ki so se maščevali nad arnavtskimi vasmí z ognjem in mečem.«

V primerjavi s kasnejšim slikanjem Albancev je bil dopisnik omenjenega članka še dokaj objektiven, saj je v svojem pisanju poskušal predstaviti tudi albansko videnje dogodkov. Med drugim je v svojem članku navedel izjavo nekega Albanca, ki je srbsko nasilje nad Albanci opisal z besedami: »Vi ste sedaj v petih dneh pobili več ljudi, kot mi od leta 1389 naprej. Turki upornih Albancev niso mogli nikoli popolnoma razorožiti, Srbi pa so jih v treh dneh. Sedaj so oboroženi srbski kmetje. General Janković je ukazal, da bo obsojen na smrt vsak, ki ne bo oddal orožja v treh dneh. Hodže morajo narediti spisek orožja in zlikovcev, ki so klali Srbe. Veliko Albancev je zbežalo v Skopje. Srbi jim ponujajo, naj se vrnejo na požgana ognjišča. Albanci zaupajo vojski, vendar se bojijo četašev.« Toda le dva dni kasneje je Slovenec v polemiki z Zarjo branil svoje protialbansko stališče z izrazito rasiističnimi trditvami. Na očitek Zarje, češ da je njegovo pisanje o zasluženih kazni, ki da je doletela Arnavte, surovo nekrščansko, je grobo zapisal: »Imamo popolnoma prav. Mohamedanski Albanci so najhujše zveri, kar jih je človeška mati kdaj rodila. Žive izključno od ropa in so iz Stare Srbije pregnali samo tekom par stoletij milijon srbskega kmečkega prebivalstva. Odvzeli so Srbov vse planine in pašnike, ter jim zadnjo kravico ukradli... Krutosti Albancev in druga njihova nasilja presegajo vse meje... Kar pa so Albanci počeli v tej vojni pa je tako nezaslišano, da se je le čuditi, da srbska armada v razumljivem srdcu teh beštij ni od prve do zadnje iztrebila.«⁸

Na splošno se Slovenec ni strinjal z uradno avstro-ogrsko zunanjo politiko, ki naj bi na škodo Srbov favorizirala Albance, in se je odločno zavzemal za razdelitev Albanije med Srbijo in Grčijo.

⁸ Slovenec, 8. 11. 1912.

jo. Svoje stališče je zagovarjal z naslednjimi argumenti: »Albanci so za samostojnost nesposoben narod, razcepljen v plemena različne vere, značajev in tradicij, brez enotnega jezika in pisave. Pod Srbi in Grki bi lahko kulturno napredovali, samostojni pa bodo trajni vir konfliktov na Balkanu. Avstrijska diplomacija ni storila ničesar, ko so Turki preganjali Albance, sedaj ko jih preganjajo Srbi, pa se je naenkrat razvila ljubezen do njih.«⁹ Tudi Janez Evangelist Krek je v listu zagovarjal podobna stališča. Po njegovem mnenju naj bi samostojna Albanija na Balkanu povzročala le nered: »Mohamedanci niso sposobni voditi moderne države. Albanija bi bila mala Turčija v Evropi, kar bi bilo v nasprotju z blagrom predvsem 20% katoliških Albancev.«¹⁰ Na las podobno stališče do albanskega vprašanja je zastopal tudi dr. Žitnik, ki je v svoji redni kolumni med drugim zapisal: »Etnogenetsko so zmes Turkov, Slovanov in Grkov. So na nizki kulturni stopnji, nehomogeni in ne priznavajo nobene oblasti. Za avtonomijo niso sposobni, dvigne jih lahko le okupacija.«¹¹ Dopisnik Slovenca iz Cetinja pa je o albanskem vprašanju zapisal naslednje: »Avtonomna Albanija obstaja le v glavah maloštevilnih albanskih izobražencev, nima pa zveze z ljudstvom. Albanci niso enoten narod. Vsako pleme se briga le samo zase. Avtonomna Albanija bi bila skupek sovražnih si plemenskih poglavarjev. Ne želijo si srbske vlade, a se bodo njej še najprej prilagodili. Večina jih govori srbsko, cenijo junaštvo in se ne upirajo prodirajočim srbskim enotam.«¹²

Tudi urednik liberalnega in izrazito prosrbsko usmerjenega časnika Dan je bil prepričan, da Albancev država sploh ne zanima. »Glavno jim je le to, da lahko pobijajo in žive na račun drugih. Srbija bo z uvedbo evropske kulture to preprečila in zato Albanci ne marajo srbske oblasti. Srbi bodo v Albaniji vzeli le to, kar je bilo nekoč že njihovo.«¹³ Na obrambo Albancev in kritiko srbskega nasilja v Zarji pa je Dan odgovoril: »...petstoletne grozovitosti nekulturnih elementov prejemajo plačilo, ki je komaj senca tega, kar so storile slabega fanatizirane mohamedanske mase na telesu in duši srbski... Krvoločne zveri v člo-

veški podobi... drhal Arnavtov pod zaščito turške vlade...«¹⁴

Edini slovenski dnevnik, ki je zagovarjal pravico Albancev do avtonomije in kritiziral (rasistična) protialbanska stališča, ki so se pojavljala v liberalni in katoliški politični publicistiki, je bil socialdemokratski list Zarja, ki je še posebej ostro napadal stališča katoliškega Slovenca: »Slovenčevi kristjani so prav posuroveli; za albanske ujetnike so srbski vojski dali nekrščanski recept, naj jih vse pobije. Imperialisti vojne ujetnike zapirajo, 'Slovenec' pa jih kolje kot živino.«¹⁵ Zarja se je sicer dobro zavedala, da avstrijski diplomaciji pri zavzemanju za Albance nikakor ne gre za interese Albancev, ampak za pokoritev Srbije, toda ob kritiki avstro-ogrske zunanje politike se je zavzela tudi za pravice Albancev: »Zakaj je prav Avstrija branilka avtonomije Albancev, ko pa jo ne da lastnim narodom? Gre ji za zaslužnjevanje Srbije, ne pa za svobodo Albanije. Sicer pa imajo Albanci pravico do državne samostojnosti. Mar sedaj balkanske države same teptajo svoj moto Balkan Balkancem? Samostojna Albanija bi prispevala k miru na Balkanu tudi v bodoče.«¹⁶ Bila je prepričana, da so Albanci delaven, nepokvarjen, čvrst narod, ki bi v ugodnejših okoliščinah hitro kulturno napredoval. »V bojih proti Srbom so junaško prezirali smrt, zato naj bi imeli kar 30.000 padlih. Čeprav so Srbi jezni, ker Albanci niso izpolnili njihovega upanja, je postopanje proti njim brezobzirno.«¹⁷

Ptujski Štajerc pa je v svojem gledanju na albansko vprašanje izhajal izključno iz interesov avstrijskih interesov na Balkanu. Ko se je Avstrija uradno odpovedala branjenju statusa quo na Balkanu in zahtevala le še spoštovanje avstrijskih legitimnih interesov, ji je Štajerc enoglasno pritrdil. »Geslo balkanske zveze je Balkan Balkancem. Razdelijo si lahko vse, le da ne kršijo interesov velesil. Albanci pa so narod zase. Ne marajo srbskega jarma. Ne bodo se pokorili Srbom, saj so grozodejstva srbske soldateske še sveža.«¹⁸

Konec novembra 1912, ko je postala neodvisna Albanija resničnost, so se v slovenskem tisku vrstili članki, ki so zagovarjali srbske pravice do

⁹ Slovenec, 12. 11. 1912; v ogenj naj bi metali otroke, onečastili ženske in podobno. Ker Albanci najbolj zapletajo balkanske razmere, je njihovo ustrahovanje popolnoma primerno.

¹⁰ Slovenec, 16. 11. 1912.

¹¹ Slovenec, 22. 11. 1912.

¹² Slovenec, 19. 11. 1912.

¹³ Dan, 9. 11. 1912.

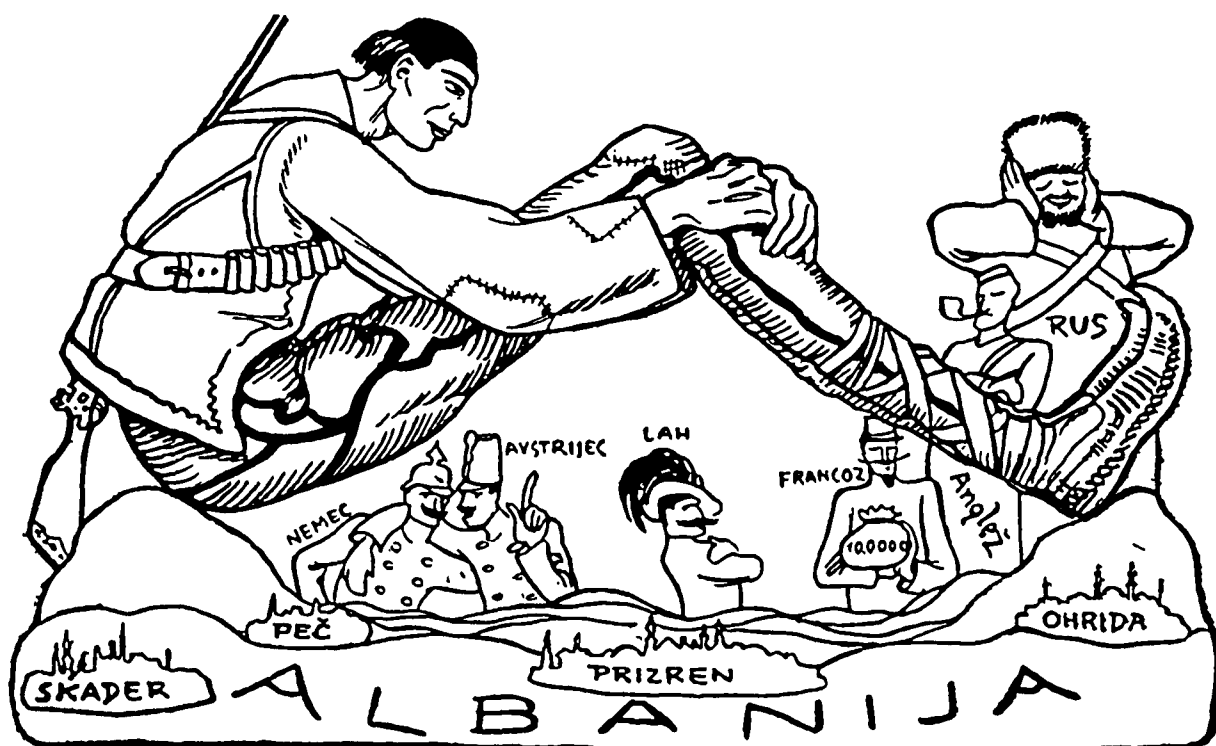
¹⁴ Dan, 13. 11. 1912.

¹⁵ Zarja, 9. 11. 1912.

¹⁶ Zarja, 14. 11. 1912.

¹⁷ Zarja 12. 11. 1912.

¹⁸ Štajerc, 17. 11. 1912.

pristanišča na Jadranu ter izražali dvome o življenjski sposobnosti »iz nič« ustanovljene albanske države. Slovenec, ki se je po Šusteršičevi »konverziji« približal stališčem avstrijske diplomacije, svojega odnosa do Albancev kot naroda ni spremenil. V uvodniku Nova država, ki ga je posvetil Albaniji, je med drugim zapisal: »Albanija je nastala po prizadevanju avstrijske in italijanske diplomacije. Albanci so eden najstarejših evropskih narodov, baje potomci Ilirov, toda zelo zmešani z drugo krujo. Imajo razvito samostalno individualnost. So edini necivilizirani narodni ostanek v Evropi, ki je prišel do svoje države. Niso sposobni za ustaljeno kmetско življenje. Albanec je le ropal, kradel in klal. Ko pride delki dozorijo, jih pride Albanec z gora ukrast. Izpodrine te iz zemlje in mu služiš kot najemnik. Razklani so v nasprotujoče si rodove. Le zaradi krvne osvete se še niso poklali med sabo. Koljejo se ritmično, v presledkih. Na splošno so zelo gostoljubni. Po veri jih je 60% muslimanov, 20% katolikov in 20% pravoslavcev. Ne glede na vero, so vsi zelo praznovorni. Pred kratkim so dobili alfabet, šole pa imajo večinoma laške. Družijo jih le neukrotljiva divjost in primitivni zakonik. Morala je nizka, vsi so oboroženi in celo leto se ne preoblečejo. Razen obmorskih krajev, je Albanija še vedno taka kot v Kristusovih časih. Turki so jih pustili pri miru. In ti rodovi imajo sedaj svojo državo, s provizoričnim predsednikom Kemal bejem. Kdo jih bo civiliziral? Dejan-

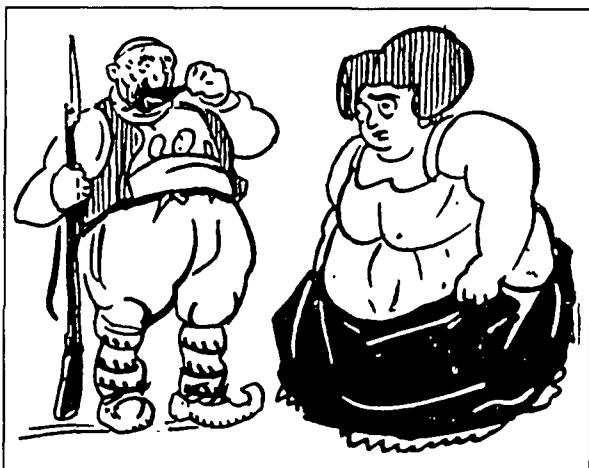
ska samostojnost in življenje te države sta zelo uprašljiva». ¹⁹ V isti številki je Slovenec začel objavljati podlistek z naslovom Albanija in Albanci, ki je v odnosu do Albancev dokaj nepopustljiv: »Albanija v Turčiji ni bila zaokroženo ozemlje. Albanci živijo pomešani s Slovani, Grki in Vlasi, ki jih je v Albaniji 450.000. Albanci živijo tudi zunaj Albanije. V Staro Srbijo so prišli tako, da so od tam pregnali Srbe. Za Albanca obstaja le njegovo pleme, širše ne gleda. Ko so konec 12. stoletja prišli pod srbsko oblast, so dosegli najvišjo stopnjo kulture. V gorah so kljubovali turškim vplivom in ohranili svoje šege in navade. Organizirani so po plemenih, držijo se nenapisane prava, v katerem je najpomembnejša krvna osveta, ne glede na vero prakticirajo poligamijo... Katera sila bo Albanijo držala skupaj? Kakšne bodo meje Albanije, kdo bo albanski vladar?« ²⁰ Albanske zahteve do Stare Srbije in dela Makedonije je Slovenec zavrnil s trditvijo, da Albanci v teh deželah niso avtohtoni. »S silo so si pridobili ozemlje. Te dežele pod nekulturnimi Albanci ne morejo napredovati.« ²¹

Tudi Slovenski narod je bil izjemno skeptičen do novonastale neodvisne albanske države. Sicer se je zavedal, da so »krivci« za novo državo

¹⁹ Slovenec, 2. 12. 1912.

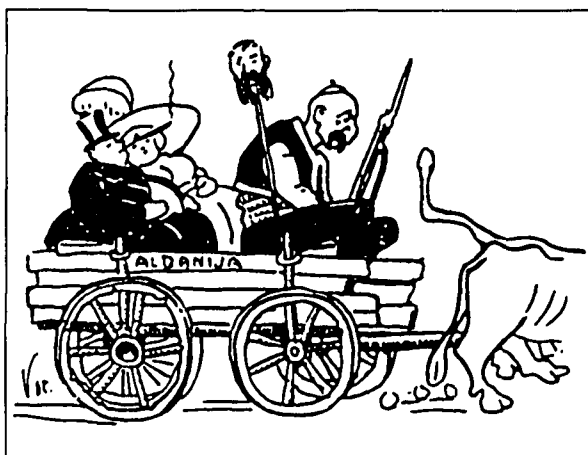
²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

nekatero evropske velesile, toda hkrati je opozarjal, da bi bilo krivično Srbom odvzeti sadove zmag: »Sploh pa Albanija ni tako albanska, kot to trdijo nemški listi.«²² Pisanju Slovenskega naroda o albanskem vprašanju so dajala ton razmišljanja Nika Zupaniča, ki je po ustanovitvi albanske države zapisal: »Interesi Avstrije v Albaniji niso vredni kosti enega grenadirja. Neodvisna Albanija bi bila garancija nestabilnosti, pod Srbijo in Grčijo pa bi gospodarsko in kulturno napredovala. Albanci niso narod, so le kompleks podobno govorečih plemen. Do politične zrelosti jih lahko pripelje le balkanska zveza. Po nemški statistiki je v vilajetu Kosovo 80% Srbov in 20% Albancev in Turkov.«²³ Seveda pa lahko v Slovenskem narodu najdemo še bolj strupene protialbanske izpade, kakršnega je med drugim zagrešil dr. Oražen, ki je svoje vtise ob ogledu arnavtskih ujetnikov v Nišu posredoval bralcem lista z naslednjimi besedami: »Hoteli smo enkrat videti Arnavte, te klete souvage srbskega naroda, ki so mu povzročili največ gorja in prelili največ srbske krvi. Sami niso nikoli orali in sejali, pa vendar so imeli na jesen obilo žetev... S krvavim mečem so se polastili srbske zemlje, zarabili srbskega kmeta... Kdor pa se je skušal temu upreti, temu so Arnavti požgali ubogi dom, mu potolkli družino in njega samega neusmiljeno pobili... Arnavti so se pa množili in širili po nekdanji čisto srbski zemlji in sedaj vpijejo ti roparji in njih nemški prijatelji v Avstriji, da je ta zemlja od pamtiveka njih last, da izvršujejo Srbi grozodejstva nad njimi, ker hočejo imeti le to nazaj, kar je enkrat bilo last njih pradedov... Arnavti, ki prekašajo v krvoločnosti in divjosti vsakega Azijata... da je tudi neoborožen Arnavt nevaren, ker on te umori in zadavi z roko ali pa z

zobmi.« In dalje: »Moški so stali mirno in gledali v tla... Dozdevalo se ti je, da strelja z očmi, da bi te najraje ubil s pogledi in raztrgal z zobmi. Arnavti imajo ozke in visoke glave; nos je velik in zakriviljen, ustne tanke in ostro zarezane. Obrvi so goste, oči majhne, pogled streljajoč. Njih glave so nas spominjale na glave ptic roparic. Ako si gledal te obraze, potem si bil prepričan o grozodejstvih, ki so jih izvrševale te divje tolpe nad ubogim srbskim kmetom.«²⁴ Ob neki drugi priložnosti je dr. Oražen primerjal arnavtske in turške ujetnike in njihovo vedenje v ujetništvu. »Z Arnavti pa Srbi niso hoteli govoriti, ker te razbojnike očitno zaničujejo... radi njihove nepoštenosti in zavravnosti, ki jo je to divje pleme tudi v tej vojni neštetokrat pokazalo. Tudi v ujetništvu so se držali Arnavti zelo potuhnjeno, napačali so straže in celo v bolnicah, kjer so jih Srbi kot ranjence zdravili in negovali, so večkrat napadli zdravnike, strežaje... Turški ujetniki niso bili pri transportu zvezani... Arnavtom se ni moglo toliko zaupati; ti so morali imeti pri transportu zvezane roke, ker drugače bi se uprli... zvezali so štiri po štiri skupaj v vrsti, vrste pa tudi zvezali med sabo in tako so morali stopati pred srbskimi vojaki, ki so jih spremljali z bajoneti na nabitih puškah... Turki v posebnih gručah, Arnavti pa v posebnih, ker z Arnavti niti Turki niso hoteli občevati; zaničevali in sovražili so jih ravno tako kakor Srbi in so govorili, da so Arnavti uničili turško cesarstvo. ... Turki tudi niso bili veliko boljši od njih, samo tako potuhnjeni in zahrbtni niso...«²⁵

²⁴ Slovenski narod, 8. 1. 1913; Zanitmitvo je, da nekaj mesecev pozneje objavljena brošura, ki je vsebovala zbrane članke, objavljene v Slovenskem narodu, tega Oražnovega članka ni vsebovala. Ivan Oražen, Med ranjenimi srbskimi brati, Ljubljana 1913.

²⁵ Ivan Oražen, Med ranjenimi srbskimi brati, Ljubljana 1913, str. 21-23.

²² Slovenski narod, 2. 12. 1912.

²³ Slovenski narod, 4. 12. 1912.

Z dejstvom, da bo (je) postala Albanija neodvisna, so se najtežje sprijaznili v dnevniku Dan. Ob upanju, da ne bo postala neodvisna vsa Albanija, so v Dnevu slikali prihodnost Albanije v najbolj temnih barvah. »*Albanec ni več kakor Slovencev in žive poleg tega kakor razbojniki po svojih skalah in v svojih brlogih. Nedovzetni so za kulturo in sploh ne ljubijo miru. In zaradi teh ljudi bi skoraj nastala svetovna vojna, ker morajo baje dobiti avtonomijo.*«²⁶ Januarja 1913, ko so v Londonu določali severne meje nove države, pa je Dan v skoraj vsakodnevnih »pismih iz Beograda« nenehno poudarjal, da Srbija ne bi smela odstopiti ničesar, kar je plačala s krvjo: »*Avstrija napiljuje veliko Albanijo in hoče zanjo tudi kraje, ki so jih Srbi in Črnogorci s krvjo plačali. Srbija ne more priznati etničnih meja, ki so posledica albanskih zločinov, Avstrija pa zahteva prav to. Avstrija se sklicuje na narodnostni princip. Po tem principu bi se morala Avstrija že davno razpustiti. Albanci bi izrabili avtonomijo v prvi vrsti za zatiranje katoliških sodeželanov. Zaradi Albanije lahko izbruhne celo avstrijsko italijanska vojna, če bi si jo razdelili Srbija in Grčija te nevarnosti ne bi bilo. Albanci so divji narod, ki ne uboga ne cesarja ne Boga, zato bodo imele velesile ogromne probleme pri vzpostavljanju reda.*«²⁷

Od konca januarja, ko so bile severne meje nove albanske države večinoma že določene in je bilo prekinjeno premirje, pa so Albanci postajali vedno manj zanimivi za slovenske časopise. Albansko vprašanje se je spet pojavilo na prvih straneh na začetku marca, ko so Albanci organizirali kongres v Trstu. Vsi slovenski listi so ga označili za komedijo v organizaciji avstrijske diplomacije. Ob tej priliki je Dan citiral mnenje nekega finskega žurnalista o Albancih, ki naj bi bil svoje argumente proti albanski samostojnosti že nič kolikokrat zapisali: »*Samostojna Albanija je igra velesil, ki v praksi ni uresničljiva. Albanci hočejo barbarsko svobodo, nočejo ne vlade ne zakonov. Življenje kakor v kulturni državi je za Albanijo nemogoče. Zanje je bila idealna turška anarhija.*«²⁸ Postopoma pa je – razen krajših dopisov iz Beograda in člankov ob skadarski krizi – interes za »nesrečno Albanijo« in Arnave v slovenskem tisku povsem ugasnil. Vse kar so imeli Slovenci povedati o Albancih, so povedali že novembra in decembra 1912.

²⁶ Dan, 1. 12. 1912.

²⁷ Dan, 7. 1. 1913.

²⁸ Dan, 24. 2. 1913.

Zusammenfassung

Die Berichterstattung der slowenischen Presse über die Albaner während der Balkankriege

Die Albaner kamen Anfang November 1912 auf die Titelseiten der Zeitungen, als der österreichisch-serbische Konflikt über die Lösung der albanischen Frage und den Zugang Serbiens zur Adria in einen Weltkrieg auszuarten drohte. Als die Albaner über Nacht aus der Anonymität traten und zum heißesten Eisen Europas wurden, stellten sich slowenische Zeitungen die Frage, wer denn diese Albaner überhaupt seien. Die Hauptinformationsquelle waren die Werke des serbischen Ethnologen Jovan Cvijić, der behauptete, daß die Albaner durch Jahrhunderte mit Gewalt das mittlere und nördliche Albanien sowie das Kosovo von Serben ethnisch gesäubert hätten und sich in den Heimen der Serben angesiedelt hätten. Die slowenischen Intellektuellen übernahmen die serbischen Vorurteile gegenüber den Albanern und bauten sie noch aus. Sie stellten die Albaner als heimtückische Wilde vor, die vom Plündern und Niedermetzeln der Serben leben. Sie verteidigten die serbischen Verbrechen an Albanern, da die albanischen Räuber vermeintlich nichts anderes verdient hätten. Sie waren gegen ein selbständiges Albanien, auch nachdem dieses formell gegründet worden war, und zwar mit dem Argument, daß die Albaner vollkommen unfähig seien einen Staat zu führen, da sie nur an ihrem Stamm Interesse hätten und nur Anarchie wünschten. Schließlich behaupteten sie auch, daß die Albaner überhaupt kein Volk seien, sondern nur eine Gruppe primitiver, untereinander feindlich gesinnter Stämme. Der Rassismus in den Artikeln einiger slowenischer Intellektueller ist vergleichbar mit der Berichterstattung nationalsozialistischer Blätter über die Juden. Nur das Blatt »Zarja« [Morgenröte] verteidigte die Albaner vor dem Rassismus der anderen slowenischen Blätter und erklärte, daß die Albaner unter günstigen Verhältnissen kulturell und wirtschaftlich rasch Fortschritte machen würden.